

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«پاسخ به برخی از شبهات کرونا و مسجد»

شبهه اول:

مگر این نیست که مسجد خانه خدا است و در مشکلات و سختی‌ها باید به خانه خدا پناه برد؟! پس چرا اکنون دربهای خانه‌های خدا بسته شده و از خدا هم کاری ساخته نیست تا بندگان مؤمنش را از خطر بیماری کرونا نجات دهد؟!

پاسخ:

۱. «بیت الله» به معنای خانه خدا، مکانی است که به دست مؤمنان ساخته شده و محلی برای عبادت و ملاقات معنوی با خداوند است. مسجد در دیدگاه اسلامی علاوه بر مکان عبادت، محلی برای پیوندهای اجتماعی مؤمنان و تحکیم و انسجام امت اسلامی و سودمندی‌های پرشمار دیگری است.^۱ البته مسجد مهم‌ترین جایی است که مؤمنان می‌توانند در مشکلات و سختی‌ها به آنجا رفته و با خدا به راز و نیاز پرداخته و از او کمک بخواهند؛ اما این امر به این معنا نیست که مسجد تنها پناه‌گاه مؤمنان است و مؤمنان باید در همه مشکلات و نیازمندی‌ها به مسجد پناه برند و نیز به این معنا نیست که راهکار حل همه مشکلات، رفتن به مسجد است. خداوند حکیم جهان را بر اساس نظام احسن آفریده و برای هر پدیده‌ای علت یا علت‌هایی قرار داده است. شناخت جهان و نظام حاکم بر آن و حرکت بر اساس اراده و ربوبیت تکوینی خداوند، خود یکی از جلوه‌های پرستش و پناه بردن به خدا است. بنابراین همانگونه که مسجد مهم‌ترین مکان برای حل مشکلات معنوی است، بیمارستان محل درمان دردهای جسمی، مدرسه و دانشگاه محل درمان درد جهل و نادانی، مراکز مشاوره محل درمان دردهای فکری و روانی، ... و به همین طریق، هر نهادی که بشر به الهام الهی برای رفع نیازمندی‌های خود پدید آورده است، بر اساس فطرت و الهام الهی بوده و پناه بردن به آن برای رفع نیازهایش تجلی اطاعت و کرنش در برابر ربوبیت خداوند است.

۲. به اعتقاد مؤمنان و بر اساس دلائل محکم عقلی و وحیانی همه امور عالم با اراده و تدبیر خداوند صورت می‌گیرد و هیچ اتفاق کوچک و بزرگی از قدرت و اراده او بیرون نیست. همه پدیده‌های خرد و

۱. اَبِي رِه قَالَ حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ سَعْدِ الْإِسْكَافِيِّ عَنْ زِيَادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ «كَانَ يَقُولُ مَنْ اخْتَلَفَ إِلَى الْمَسَاجِدِ أَصَابَ إِخْدَى الثَّمَانِ أَخَا مُسْتَفَاداً فِي اللَّهِ أَوْ عِلْماً مُسْتَظَرِّفاً أَوْ آيَةً مُحْكَمَةً أَوْ رَحْمَةً مُنْتَظَرَةً أَوْ كَلِمَةً تَرُدُّهُ عَنْ رَدَى أَوْ يَسْمَعُ كَلِمَةً تَدُلُّهُ عَلَى هُدًى أَوْ يَتْرُكُ ذَنْبًا خَشِيئَةً أَوْ حَيَاءً» (قمي، صدوق،

محمد بن علی بن بابویه، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، در یک جلد، دار الشریف الرضی للنشر، قم - ایران، دوم، ۱۴۰۶ هـ ق)

کلان جهان علاوه بر علت‌های مادی، علت یا علل معنوی و فرامادی هم دارد. آنچه در محدوده علم و قدرت انسان است، شناخت و تسخیر برخی از علل مادی است، اما علم و عقل و قدرت محدود انسان مانع از شناخت و تسلط بر همه علت‌های مادی و معنوی است. از این رو عقل و دین حکم می‌کنند که انسان باید علاوه بر استمداد از علل مادی شناخته شده، به علل مادی و معنوی ناشناخته هم توجه کند. به همین سبب دعا و یاری خواستن از خداوند در حل مشکلات مادی و رفع نیازی‌های دنیایی، نه تنها امر معقولی است، بلکه امر لازم و واجبی است.

۳. بدون شک حل مشکلات و رفع نیازهای مادی و معنوی انسان بر شناخت علت‌ها و روش‌های صحیحی متوقف است که عقل، علم و دین برای انسان تبیین می‌کند. عقل، علم و دین هرگز رقیب هم نیست‌اند، بلکه مکمل یکدیگر و راه‌هایی برای شناخت حقایق‌اند. عقل، علم و وحی هر سه آفریده خدا است و خداوند بندگانش را به پیروی از هر سه توصیه فرموده است. در هنگام پدیدآمدن مشکلات و سختی‌ها همانگونه که باید به دین و معنویت پناه برد، می‌بایست از عقل و علم هم یاری طلبید. تاریخ بشر به خوبی گواه است که عقل و علم تجربی، با همه خدماتی که به انسان کرده‌اند، از حل بسیاری از مشکلات و رفع بسیاری از نیازهای او ناتوان بوده و هستند. انحصار راه حل مشکلات زندگی به عقل و علم، همان عقل پرستی و علم پرستی باطل است.

۴. بستن درهای مساجد به معنای بسته شدن درهای معنویت نیست. همه جای زمین عبادتگاه خدا است؛ همانگونه که همه زمان‌ها برای عبادت خدا است و انسان می‌تواند در همه لحظات با خداوند ارتباط معنوی داشته باشد. بنابر این اگر بر اساس عقل و علم، حضور در مسجد در زمان خاصی صحیح نباشد و به شیوع بیماری انجامیده و مشکلاتی برای دیگران ایجاد کند، رفتن به مسجد بر اساس حکم دین، حرام و گناه است؛^۱ زیرا مسجد باید محل ایمنی برای بندگان خدا باشد و هر چیزی که ایمنی بخشی مسجد را برهم زند، گناه و ممنوع است. خداوند مسجد الحرام و همه مساجد را محل ایمنی و آرامش برای مؤمنان خواسته است.^۲ بستن درهای مساجد، در شرایط خاص، برای حفظ ایمنی مردم لازم است و نه تنها با پناه‌بردن به خدا منافاتی ندارد، بلکه عین پناه‌بردن به خدا است؛ همچنین مساجد باید پاک و

۱. الأملی للصدوق ابن المتوکل عن سعد بن ابن هاشم عن الحسين بن الحسن القرشي عن سليمان بن جعفر البصري عن عبد الله بن الحسين بن زيد عن أبيه عن الصادق عن أبيه قال قال النبي ص إن الله كره لكم أيها الأمة أرتعاً وعشرين خصله ونهاكم عنها وساق الحديث إلى أن قال كره أن يكلم الرجل مجذوماً إلا أن يكون بينه وبينه قدر ذراع وقال فر من المجذوم فرارك من الأسد. (مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار (ط - بیروت) - بیروت، چاپ: دوم، ۱۴۰۳ ق).

۲. «ان اول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركا وهدى للعالمين... و من دخله كان آمنا...» آل عمران: ۹۷؛ «واذ جعلنا البيت مثابة للناس وامننا...» بقره: ۱۲۵.

پیراسته از هرآلودگی باشد. خداوند در قرآن کریم در دو آیه صریحا به حضرت ابراهیم فرمان می دهد که خانه مرا برای حضور نمازگزاران پاکیزه کن.^۱

۵. جهان مادی، جهانی مبتنی بر نظام علت - معلولی است. در این نظام، هرپدیده‌ای علتی دارد و هرعلتی معلولی را به وجود می‌آورد. بر این اساس وجود شرور، (یعنی پدیده‌ها و اموری که هرچند در ذات خود خیر است ولی می‌تواند برای بشر مشکلاتی را ایجاد کند)، ضروری است. ماهیت عالم ماده مقتضی وجود برخی از شرور است و اساسا بدون این شرور تحقق نمی‌یابد. آفرینش انسان در دل این جهان پرتلاطم و آمیخته با شرها و خیرها برای تربیت استعدادها و کامل‌شدن عقل و روح آدمی است. تاریخ بشر گواهی می‌دهد که رشد عقلانی، رشد علمی و حتی رشد معنوی - اخلاقی انسان در اثر مواجه‌شدن با مشکلات، سختی‌ها، نیازها و آرزوهای انسان بوده است. بنابر این وظیفه انسان‌ها در هنگام روبه رو شدن با مشکلات و شرور، پناه بردن به عقل، علم و معنویت و تلاش برای چیره‌شدن بر نابسامانی‌ها است. این امر انسان را رشد داده و کامل‌تر می‌کند، حتی اگر نتواند بر برخی از آن مشکلات غلبه کند. بسیاری از استعدادهای عقلی، اخلاقی و معنوی انسان در دل همین فراز و نشیب‌ها شکوفا می‌شود. نبود مشکلات یا رفع زودهنگام آن، بدون دخالت خود انسان‌ها، نه تنها ممکن نیست، بلکه اگر ممکن هم باشد، برای انسان‌ها سودمند نیست و از این رو خلاف مشیت الهی است. از این رو انتظار استجاب همه دعاها و رفع همه مشکلات چه توسط دعا و چه توسط علم و عقل، انتظاری نادرست و غیرعقلانی است.

۱. «... و عهدنا الی ابراهیم واسماعیل ان طهرا بیتی للطائفین و العاکفین و الرکع السجود» بقره: ۱۲۵ و «و اذ بوأنا لابراهیم مکان البیت ان لا تشرک بالله ... و

طهر بیتی للطائفین و القائمین و الرکع السجود» حج: ۲۵.

شبهه دوم:

در روایتی که از پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله نقل شده آمده است که « إِذَا نَزَلَتِ الْعَاهَاتُ وَالْأَفَاتُ عُوفِيَ أَهْلُ الْمَسَاجِدِ^۱ »: هرگاه آفات و عاهات (بیماری‌ها) بر انسان‌ها فروریزد، اهل مساجد در عافیت خواهند بود! اگر این روایت صحیح است، چرا مساجد را از ترس سرایت بیماری بسته‌اید؟ چرا بسیاری از کسانی که اهل مساجدمی باشند، خود به این بیماری گرفتار شده‌اند؟

پاسخ:

۱. فهم حدیث بر دو امر اساسی متوقف است: یکی اثبات صدور آن از معصوم و دوم بررسی دلالت آن بر مقصود. با جستجو در منابع معتبر و کهن حدیثی شیعه، مشخص شد که این روایت تنها در کتاب الجعفریات، تألیف محمد بن محمد بن اشعث کوفی، زیسته در قرن چهارم هجری، آمده است. کتاب و مؤلف آن، هر دو مورد اعتماد عالمان شیعه از قدما بوده است؛ ولی برخی از علمای معاصر به طور جدی در سند آن تشکیک کرده^۲ و یا آن را رد کرده‌اند^۳؛ لذا نمی‌توان چندان به قوت آن اتکا نمود.
۲. مرحله دوم پژوهش، که مرحله فهم و دلالت روایت است، خود در دو مرحله انجام می‌گیرد: یکی بررسی و تحلیل مفاد حدیث بدون توجه به دیگر آیات و روایات و دوم بررسی مفاد حدیث، با توجه به آیات و روایات وارد شده در موضوع مسجد یا موضوعات عام‌تری که احکام مسجد را نیز در بر می‌گیرد.
۳. این حدیث چند واژه کلیدی دارد که مفهوم‌شناسی آن لازم است: «الآفات»، «العاهات»، «عوفی»، «اهل المساجد». «الآفه» به معنای آسیبی است که به کشت و دام وارد شده و آن را ناقص یا بیمار می‌کند؛ «العاهه» در لغت به معنای آسیب یا بیماری است که به کشت یا دام وارد می‌شود؛ «عوفی» فعل مجهول باب افعال از ریشه واژگانی «عَفَى»، به معنای از بین رفتن و پایان یافتن یک چیز که در مورد بلاها به معنای پایان یافتن یا مصون ماندن از آن و صحت کامل از آن است. «اهل المساجد» کسانی‌اند که در مسجد برای عبادت رفت و آمد دارند و به این امر شناخته شده‌اند.
۴. معنای ظاهر این سخن این است که وقتی بلاها و بیماری‌ها فرو ریزد، اهل مساجد در صحت و عافیت

۱. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنِي مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ، قَالَ رَسُولُ

اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا نَزَلَتِ الْعَاهَاتُ وَالْأَفَاتُ عُوفِيَ أَهْلُ الْمَسَاجِدِ. (ابن اشعث، محمد بن محمد، الجعفریات (الأشعثیات) - تهران، چاپ: اول، بی تا)

۲. مکارم شیرازی، ناصر؛ کتاب النکاح، چاپ اول، ج ۶، ۴.

۳. خویی، ابوالقاسم؛ مصباح الفقاهه، قم: مکتبه الداوری، چاپ اول، ج ۱.

خواهند بود. در این راستا می‌بایست توجه کرد که اولاً به مناسبت حکم (عافیت) و موضوع (نزول بلا و بیماری) به نظر می‌رسد منظور از بلاها و بیماری‌ها، بلاها و بیماری‌های اخلاقی، اجتماعی و معنوی باشد؛ یعنی وقتی فتنه‌ها و بلاهای اجتماعی پدیدار شود، اهل مساجد به سبب اتصال به خدا و آگاهی از حقایق دینی و پیمودن راه صحیح زندگی، از آن فتنه‌ها در امان خواهند بود؛ چراکه مساجد مکان انس و اتصال به خدا و آموختن مسائل دینی و ارزش‌های معنوی است، نه محل درمان بیماری‌های جسمی؛ هرچند بسیاری از بیماری‌های جسمی هم ریشه روحی و روانی دارد و معنویت اصیل می‌تواند از آن پیشگیری کند.

ثانیا «عافیت» اگرچه در معنای سلامتی جسم و روح، هردو، به کار رفته، اما در نصوص دینی بیش‌تر در سلامتی دین و ایمان به کار رفته است. بر این اساس، معنای سخن این است که وقتی فتنه‌های گمراه‌کننده فرو بارد و بسیاری از مردم را گمراه و سرگردان کند، اهل مساجد به سبب ارتباط مداوم و نزدیک با دین و عالمان دینی از گمراهی مصون مانند.

ثالثاً حتی اگر منظور از آفات و عاهات، بیماری‌های جسمی باشد، سخن منسوب به پیامبر صلی الله علیه و آله به این معنا نیست که اهل مساجد حتی اگر اصول بهداشتی را رعایت نکنند، باز هم در امان خواهند بود و عوامل طبیعی و غیرآن بر اهل مسجد اثر ندارد و نیز به این معنا نیست که اگر عقل و تجربه صحیح به تعطیلی و محدود نمودن موقت مساجد حکم می‌کند، همچنان باید در بهای مساجد باز باشد! این روایت یقیناً بر چنین لوازمی دلالت ندارد.

اسلام دینی علم دوست و عقل محور است و مؤمنان موظف به پیروی از علم و عقل‌اند.^۱ توصیه‌های متعدد و وضع قوانین مختلف برای رعایت پاکی و بهداشت جسمی و روحی از احکام طلایی اسلام و روش عملی پیشوایان دین بوده است.

مسلمانان، با انگیزه ایمانی، بیش از دیگر مردمان به امور بهداشتی و آراستگی ظاهری و باطنی اعتنا می‌کنند و همین توجه به پاکیزگی، خود از زمینه‌ها و عوامل در امان ماندن از بیماری‌ها است. بخش

۱. «ولانقف ما لیس لك به علم...» (اسراء: ۳۶).

۲. أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا مِنْهُمْ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْعَقْلَ اسْتَنْطَقَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ ثُمَّ قَالَ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي مَا خَلَقْتُ خَلْقًا هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْكَ وَ لَا أَكْمَلْتُكَ إِلَّا فِيمَنْ أَحَبُّ أُمَّا إِيَّيْ إِيَّاكَ أَمْرٌ وَ إِيَّاكَ أَنْهَى وَ إِيَّاكَ أَعَايَبَ وَ إِيَّاكَ أَثَيْبَ. (كلینی، محمد بن یعقوب، الكافی ط - الإسلامیه) -

تهران، چاپ: چهارم، ۱۴۰۷ ق)

سترگی از احکام فقهی به موضوع طهارت^۱ مربوط است و مؤمنان به مراعات طهارت و دوری از پلیدی ظاهر و باطن موظف شده‌اند.

بررسی مفاد روایت منسوب به پیامبر صلی الله علیه وآله در کنار دیگر آیات و روایات این معنا را به دست می‌دهد که اولاً اهل مساجد، اهل پاکیزگی و آراستگی‌اند^۲ و خداوند صریحاً به رعایت پاکیزگی مساجد^۳ و طهارت ظاهری و باطنی مؤمنان^۴، خصوصاً هنگام حضور در مسجد فرمان داده است؛ به همین سبب اگر فرد یا افرادی به بیماری عفونی مبتلا باشند، که محیط مسجد را آلوده می‌کند، حق حضور در مسجد را نداشته و حضورشان در مسجد حرام خواهد بود.^۵

ثانیاً تطهیر مسجد از پلیدی‌های ظاهری از واجبات فوری است و به همین سبب، ضد عفونی کردن مسجد از آلودگی‌ها واجب است؛^۶ همچنانکه پاکیزگی و رعایت بهداشت و آراستگی از آداب واجب و مستحب حضور در مساجد و حرم‌های اولیای دین است.

ثالثاً از آنجا که بر اساس حکم عقل و دین، حفظ جان خود و دیگران بر مؤمنان واجب و خود و دیگران را در معرض بیماری و نابودی قرار دادن حرام است،^۷ اگر بنابر نظر متخصصان، برای پیشگیری از مرگ و بیماری، جلوگیری از حضور افراد در مساجد لازم باشد، بستن درهای مساجد نه تنها ممنوع نیست، بلکه واجب شرعی خواهد بود^۸ و این امر هرگز از قداست و اهمیت مسجد نمی‌کاهد، بلکه خود از اهمیت و قداست مسجد در نظر شرع مطهر نشان دارد. رابعاً توجه به این نکته مهم است که معمولاً بیماری‌ها و بلاهای اجتماعی علاوه بر خسارت‌های جسمی و مادی، پیامدهای فکری، اعتقادی و

۱. رک: توضیح المسائل مراجع معظم تقلید، بخش طهارت؛ نیز رک: حلیه المتقین، علامه محمدباقر مجلسی.

۲. رک: بقره: ۱۲۵، حج: ۲۵ و اعراف: ۳۱.

۳. بقره: ۱۲۵ و حج: ۲۵.

۴. مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ كَلْبِيبِ الصَّيْدَاوِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ «مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَةِ أَنْ يُبَوِّتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدِ فَطُوبَى لِعَبْدٍ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي أَلَا إِنَّ عَلَيَّ الْمَزُورِ كَرَامَةَ الزَّائِرِ وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ أَلَا بَشِّرُ الْمَشَاءِينَ فِي الظُّلُمَاتِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ السَّاطِعِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (قمی، صدوق، محمد بن علی بن بابویه، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، در یک جلد، دار الشریف الرضی للنشر، قم - ایران، دوم، ۱۴۰۶ هـ ق)

۵. الأملی للصدوق ابن المَتَوَكَّلِ عَنْ سَعْدِ بْنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ الْقُرَشِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرِ الْبَصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكُمْ أَرْبَعَةٌ أَرْبَعًا وَ عَشْرِينَ خَصَلَةً وَ نَهَاكُمْ عَنْهَا وَ سَأَقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ كَرِهَ أَنْ يُكَلَّمَ الرَّجُلُ مَجْدُومًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ بَيِّنَةً وَ بَيِّنَةٌ قَدْرُ ذِرَاعٍ وَ قَالَ فَرَّ مِنَ الْمَجْدُومِ فِرَارَكَ مِنَ الْأَسَدِ. (مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار (ط - بیروت) - بیروت، چاپ: دوم، ۱۴۰۳ ق).

۶. رک: توضیح المسائل مراجع معظم تقلید، احکام مسجد.

۷. «... ولا تقتلوا انفسكم...» (نساء: ۲۹)؛ «... من قتل نفسا بغير نفس فكأنما قتل الناس جميعا...» (مائده: ۳۲)

۸. «... فأسئلوا اهل الذکر ان کتتم لاتعلمون» (نحل: ۴۳)

اخلاقی گسترده‌ای هم دارد؛ آنچنانکه ممکن است بسیاری از مردم در اعتقادات خود تردید کنند یا به رفتارهای غیراخلاقی آلوده گردند یا دست کم گرفتار ناامیدی، اضطراب و آشفتگی شوند. بر اساس این سخن پیامبر، اهل مساجد به سبب ارتباط مداوم و عمیق با خداوند، از چنان پیامدهایی در امان خواهند بود!

۵. نکته پایانی اینکه وقتی مثلاً گفته می‌شود «اهل مساجد» چنین و چنان‌اند، منظور غالب افرادی است که چنین وصفی دارند، نه تک تک افراد و سخن گفتن به این شیوه در عرف عقلا رایج است. بنابر این معنای سخن مورد بحث این است که در بلاهای فراگیر، غالب اهل مساجد در امان و عافیت خواهند بود؛ هرچند ممکن است برخی از آنان نیز به آن بلاها گرفتار آیند!

دفتر مطالعات، پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی

مرکز رسیدگی به امور مساجد

فروردین ۱۳۹۹